

Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Международна научна конференция
на Факултета по славянски филологии – 2017
„Надмощие и приспособяване“

ПАРИТЕ КАТО ПРЕСЕЧНА ТОЧКА
НА ЛИНГВИСТИЧНИЯ И ИКОНОМИЧЕСКИЯ ДИСКУРС

Елка Петрова, Петър Петров
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“,
„Петров и Партньори“ ООД

MONEY AS INTERSECTION
OF LINGUISTIC AND ECONOMIC DISCOURSE

Elka Petrova, Petar Petrov
University of Plovdiv Paisii Hilendarski, Petrov&Partners Ltd.

Abstract. This article examines the reflection of the concept money in the Bulgarian language, in particular in its phraseology fund and folklore and its place in the national psychology of Bulgarians. This paper illustrates how, according to the national psychology of Bulgarians, the cycle of working capital can be viewed through the prism of phraseological units and can be explained practically and easily understandable.

Key words: money, phraseological units, cycle of working capital

I. Въведение

Националните и културните специфики са съхранени в езика на всеки един народ, като фразеологичният фонд ярко отразява характеристиките и особеностите на начина на мислене, възприемане на света, отличителното в психологията и ценностите на носителите на съответния език. Анализът на подходящи примери от българския фразеологичен фонд позволява да се определи специфичното място, което заемат *парите* в народопсихологията на българите. *Цикълът на оборотния капитал* е свързан със сложна икономическа материя, която предполага владееенето и осмислянето на същността на редица понятия като ликвидност и оперативен цикъл, и това го превръща в трудно разбираем и недостъпен за осмисляне от широката аудитория, особено тази, която не е запозната със спецификите на икономическата материя. В продължение на тази логика *Цикълът на оборотния капитал* може да бъде съотнесен към идеите за мястото на парите в народопсихологията на българина, като се постави акцент върху практическото приложение на тези идеи.

Актуалността на проучването е обусловена от тенденцията към интердисциплинарност в научните изследвания и от проблема за предаването на теоретичния учебен материал по по-достъпен и разбираем начин за аудиторията.

Целта на настоящата статия е да се анализира мястото на парите в народопсихологията на българите, като се разгледат показателни примери от фразеологичния фонд на българския език. В частност, на база изведените от българската идиоматика изводи за начина, по който българския народ възприема парите, да се обясни по разбираем и достъпен начин *Цикълът на оборотния капитал*, за да се улесни неговото овладяване и да се покаже практически широкото приложение на изследвания, които анализират връзката между езика, културата и народопсихологията.

II. „Парите“ в народопсихологията на българския народ

Фразеологичният фонд на всеки език е съхранител на устойчиви културни символи и отразява заложили социални и психологически нагласи на хората. Фразеологизмите в българския език имат своите специфични характеристики и изследването им позволява да се изведат типични особености на националния характер, културни нагласи, ценности, традиции и възприятия на българския народ. Анализът на фразеологизми с цел опознаване на езика и чертите на мисленето на неговите носители е прилаган като подход от изследователи на езика като В. Н. Телия¹, Е. М. Верещагин², А. П. Бабушкин³ и др.

В настоящата статия, с оглед поставената цел, са ексцерпирани и анализирани показателни устойчиви словосъчетания с компонент *пари*:

- *Без пребита пара съм* – *без пукната пара съм* – ‘нямам никакви парични средства’. Интересен детайл е, че когато парата е „пребита“, „счупена“, се свързва с бедност и недоимък, но когато *парите* са придобили човешки характеристики и притежават уменията да „бият“, „гонят“ – *бие ме парата*, *гонят ме парите*, се асоциират с много богатство и финансови възможности. Аналогични изрази в българския език, с които се казва, че човекът е много заможен, са: *греба парите като с шиник*, *гъбав съм с пари* (асоциацията с гъбите е породена от факта, че гъбите са многобройни и растат изключително бързо, оттук и изразът се използва за човек, който не само е много богат, но парите му се увеличават постоянно и мигновено); *парите текат като из ръкав* (про-

¹ Някои от трудовете ѝ са: Русская фразеология: Семантический, прагматический и лингво-культурологический аспекты. Москва: Языки русской культуры, 1996; Что такое фразеология? Москва: Наука, 1966 и др.

² Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. Москва, 1988.

³ Концепты разных типов в лексике и фразеологии и методика их выявления. В: Методологические проблемы когнитивной лингвистики: научное издание, под ред. И. А. Стернина. Воронеж, 2001. с. 52-58.

изходът на този фразеологизъм е от народните приказки, които разказват за моми, надарени с чудедейни сили и имащи умението да „вадят“ от ръкавите си жълтици и други скъпоценности); *текат ми парите по крачолиите, червив съм от пари, пара играе* (‘печели се много и се плаща богато’), *меря парите си с кантар* и др.;

• *Вързвам парата в три възела – една пара два пъти вързвам, парата с куришум бия, броя всяка стотинка* – ‘много пестеливо харча, правя икономии’. За да бъде съхранена „парата“, тя трябва да не е видима за очите.

Освен социалното положение, *парите* биха могли да засвидетелстват специфични черти на характера на човека. Примери в тази насока са: *Излизана пара съм* – ‘опитен човек, който умее да се справи във всякакви ситуации’; *Нямам ум за пет пари* – ‘глупав съм’; *Пукната пара не струвам* – ‘нямам никаква стойност, не притежавам никакви качества’; *Ръждясали са ми парите в кесията* – ‘алчен съм, егоист, не давам на никого нищо’; *Дълга на Михаля за дъски пари* – *имам да давам на Михаля* – ‘побъркан, смахнат съм’ и др.

Показателен според нас за значимостта на парите и отношението на хората към тях е фактът, че в българския език присъстват голям брой фразеологизми с компонент *пари*.

Бихме могли да обобщим, че *парите* за българския народ са ценна вещ, която трябва да се пази и има своята стойност, но също така наличието или отсъствието на тази вещ е показателно за социалното положение на дадената личност. *Парите* може да характеризират специфични черти от същността на хората, да бъдат метафоризирани, както и да влияят на човешката воля, да изкушават, да подчиняват и др.

Допълнителен нюанс към възприемането на *парите* от българския народ внасят паремииите. Подходящи примери в тази насока за възприемането на парите като ценност, която трябва да се пази и да не се прехосва, е изразът *Парите не извират*, аналогично – *Не ги рина с лопата, нямам петролен кладенец в двора*. Парите могат да изразяват някаква определена стойност или значение – *У всекиго се намира за една пара ум; Парите на едни взимат ума, а други учат на ум* – асоциират се със зло в съзнанието на хората; често са показателни за характера и уменията на човека и дори ги определят – *За пара работа, за десет зарар!* – ‘некадърност, неопитност’. В някои случаи, въпреки стойността и важността им, са им присъщи конотациите на „безсилие и слабост“ – *Дала баба пара да се хване на хорото, дала две да се пусне, ама не я пущат* – ‘безнадеждност’.

В мирогледа на българския народ *парите* са не само вещ, елемент от материалния свят или разменно средство от ежедневието, а са и критерий и мерило за характера на отделния човек. Тази особеност в мирогледа на българите е отразена в паремии като:

• *Ако имаш пари, всеки те иска за татко* – парите „умеят“ да превърнат човека в ценен и значим, независимо от качествата, които притежава.

• *Без грош навсякъде си лош* – парите до такава степен определят мнението на хората, че те не са способни да оценят моралните качества на дадената личност. Подобен показателен израз е *С уста птици лови, с език звезди снемай, нямаш ли пари, нищо не си*.

• *За пара засвирва, за пет не млъква* – употребява се за нахален човек, който не умее да преценява различните ситуации и да реагира адекватно според етиката.

• *И баща си за пара продава* – асоциира се с човек, който няма принципи, достойнство, не уважава и не цени никого, продаден и безсърдечен е.

• *За пара човек, за грош му главата, за пет – калпакът!* – има отрицателна конотация и се използва за човек, който „не струва“; в различните комуникативни ситуации може да означава, че дадената личност е некадърна, продажна, алчна, подмолна и др.

• *Парата прави човека юнак, прочут и тавминджия!* – изразът е показателен, че парите според народа определят човека и неговия характер. Аргумент в тази насока е произходът на разглеждания израз – идва от българска народна приказка, която разказва, че преди много години в един град живял касапин, който умее да продава месо без кантар. Един ден той дал всичките си пари на царя и загубил своето умение. След време царят върнал парите на касапина и той отново продавал месото без кантар и без да греши в мерките. От тогава народът вярва, че парата прави човека юнак, прочут и тавминджия⁴ (Осинин 1969: 79).

Парите са способни да покварят човека, да го поробят и обезличат, да го принудят да забрави, че те са част от материалния и преходен свят. В българския език съществуват паремии, които напомнят на хората преходността на парите и тяхното „безсилие“ пред метафизичните сили: *Парите здраве не купуват, здраве вземат; Не ще му турят парите в гроба* (аналогичен израз е *след катафалката няма ремарке*); *Парите от мъртвия жив не правят; С пари душа се не държи; Парата от душата е отделена; Парите и змията излъгват*. Последният израз е показателен в две насоки: 1) парите са като змията, която подмамва; 2) дори змията, възприемана като подмолно, лукаво и зло същество (срв. *Бълга змии и гущери, като змия е, змия в пазвата и др.*), може да бъде подмамена от блясъка на парите; *Парите са юдено желязо* (свързва се с вратата на българите,

⁴ Тавминджилък е умението да познаваш, свързва се с притежаване на гадателска дарба. В конкретния текст означава точност, прецизност, професионализъм; Тавминджията в посочения текст бихме могли да определим като познавач, опитен, талантлив.

с Библията и историята за Юда, който предава Исус за 30 сребърника, оттук парите са възприемани като символ на предателство) и др.

Благопожеланията, клетвите и благословиите са още един от изворите на сведения за духовния опит, културните традиции и спецификите на съзнанието на носителите на даден език. В българския език се срещат редица наричания, в които присъстват *парите*, като в повечето случаи те се свързват с пожелания за добро материално състояние или увеличаване на вече наличните средства (пример: *Както тече реката през тез' камъчета, тъй да потекат парите в кесията. Както тежат тез' камъчета в реката, тъй да тежат и парите в кесията.*). Изразът „*Хаир да видиш от парите!*“ се приема от българския народ и като клетва, и като благопожелание. В първия случай говорещият изразява своето възмущение и обида, породени от факта, че е излъган или ограбен⁵ (за още по-ясното изразяване на негативна емоция се среща аналогичен израз: „*Хаир да не видиш от парите!*“). Във втория случай са отразени пожелания за благополучие и щастие.

Може да се направи обобщението, че в съзнанието на българския народ парите се свързват с отрицателна конотация и са вещ, която надхвърля своите материални граници и се превръща в изразител на човешки характеристики, а също така има „способността“ да опиянява и покварява човека.

На база направените изводи за мястото на *парите* в народопсихологията на българския народ чрез подходящи паремии може да се обясни по достъпен начин *Цикълът на оборотния капитал*, защото всеки един от неговите елементи е свързан с наличието и употребата на пари.

III. Цикълът на оборотния капитал – същност и обяснение чрез българската фразеология

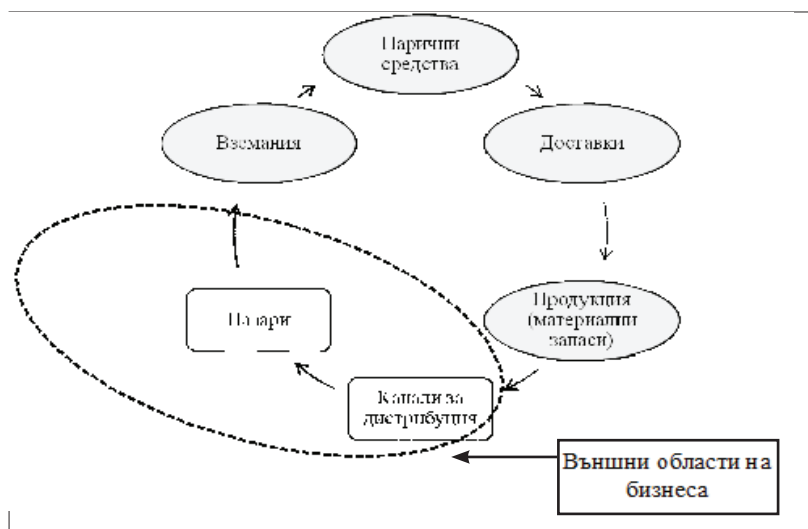
С оглед на поставената цел смятаме за необходимо да бъде представена накратко същността на *цикъла на оборотния капитал* и вследствие да бъдат обяснени особеностите на разглеждания икономически модел чрез примери от българския фразеологичен фонд.

3.1. Цикъл на оборотния капитал. Концептуалната рамка, отнасяща се до оборотния капитал, се определя от дефиницията за оперативен цикъл (цикъл на оборотен капитал), представена в параграф 68 от МСС 1. „Представяне на финансови отчети“, а именно:

⁵ За българския народ е характерно изразяването на силно негативна емоция чрез изрази, в които не се съдържа отрицание. Говорещият разчита на подходящи паралингвистични средства – други примери в тази насока са: Да са/е жив/и и здрав/и!; Да пият кафе за мое здраве! и др. (Използват се, когато на говорещия е направено някакво голямо зло или му е нанесена вреда. Тук се изразява убеждението на българина, че вредителя го очаква божие наказание и не са уместни ругатни и клетви).

Оперативният цикъл на предприятието е времето между придобиването на материалите, които влизат в процеса на обработка, и тяхното реализиране в пари или парични еквиваленти.

Към така посочената дефиниция за *оперативен цикъл* е необходимо да се направи следното важно уточнение: в процеса на цикъла на оборотния капитал вероятността за трансформацията на материалните запаси и вземанията в пари е сериозно повлияна от външни за предприятието фактори – канали за дистрибуция и пазар (вж. *Фигура 1*). Пазарът и каналите за дистрибуция често са много по-важни от самия продукт. Това обстоятелство е особено вярно по време на криза, когато достъпът на продуктите до пазара е силно ограничен, а каналите за дистрибуция изискват допълнителни разходи от страна на предприятието, т.е. наблюдава се своеобразно обратно проявление на ликвидност (Петров 2012: 8).

Фигура 1. Графично представяне на цикъла на оборотния капитал⁶

3.2. Обяснение на цикъла на оборотния капитал чрез примери от българския фразеологичен фонд

От гледна точка на целта на настоящото изследване е важно да се подчертае, че клиентите (т.е. вземанията) забързват цикъла на оборотния капитал, а доставчиците (т.е. уреждането на доставките) го забавят. В тази насока в българския фразеологичен фонд могат да се срещнат множество послови-

⁶Забележка: Фигурата е създадена от авторите.

ци и поговорки, които са свързани с наличието на задължения (заем, дълг), както и с наличието на доверие. В част от тях присъства компонентът *пари* (*От ситни парици стават жълтици*), а в останалите показателни паремии се предполага наличието на пари (Напр. *Длъжен кесия не върже*; наличието на кесия предполага и наличието на пари):

- *За задълженията (съответно – доставките, при които ние сме длъжници, както и за вземанията, при които имаме да даваме).* В българския фразеологичен фонд, отразяващ народопсихологията на носителите на езика, съществуват множество поговорки, показващи важността на задълженията, съответно – вземанията. Примерите са: *Пара в ръка, не е лъжа; Не давам парите си на вятъра; Длъжен кесия не върже; Потънал в борчове; Заборчял и на псетата* и др.
- *За оборота на парите.* Паремии, които са свързани с оборота на парите (както и със самия цикъл на оборотния капитал), са: *От ситни парици стават жълтици; Дай ми пари да си купя кесия, та да си слагам в нея парите; По-добре да спестяваш по малко, отколкото да печелиш по много; Двойно дава, който дава на време;*

Последният етап от *Цикъла на оборотния капитал* се отнася за *продукцията, каналите за дистрибуция и пазарите* и за обяснението на този етап са подходящи паремии, които са свързани със стремежа и вложения труд за печеленето на *парите*. В тази насока примерите, свързани с производството и продажбите, които са налични в българския фразеологичен фонд, са сред най-известните български пословици и поговорки – факт, продиктуван от славата на българския народ като трудолюбив. Сред тях са: *Всякой се бие, за да добие; Работата го хвали; С труд и постоянство всичко се постига* и др.

IV. Заключение

От направения анализ на част от съществуващите устойчиви словосъчетания с компонент *пари* от разгледаните примери, в които ясно е отразен и фиксиран начинът на възприемане на *парите* в съзнанието на българския народ, и от представянето на характеристиките и същността на *Цикъла на оборотния капитал* чрез примери от българския фразеологичен фонд могат да се изведат следните изводи:

Първо. *Парите* заемат своето специфично място в съзнанието на българския народ. Фразеологизмите показват, че *парите* са определяни като стойностен елемент от материалния свят, който трябва да се цени, показателен е за социалното положение на дадената личност, мерило е за определени черти от същността на хората и в някои случаи са метафоризирани – влияят на човешката воля, изкушават, подчиняват и др.

Второ. Определянето на мястото на *парите* в народопсихологията на българите позволява представянето и изясняването на същността на икономи-

ческият модел (Цикъла на оборотния капитал) по лесно разбираем начин и това предполага неговата улеснена употреба.

Трето. Представеният подход за съотнасяне на идеите за мястото на парите в народопсихологията на българина, съответно взаимовръзката между езика, културата и личността и практическото приложение на тези идеи чрез обяснението на *Цикъла на оборотния капитал*, може да се приложи и в други области на знанието.

Библиография

- Осинин 1969:** Осинин, Д. *Български народни приказки*. София: Български писател, 1969.
- Петров 2012:** Петров, П. Цикъл на оборотния капитал и ликвидност – някои допълнителни анализи. – В: *Качество и полезност на счетоводната информация*. Варна, 2012.
- Нанова 2005:** Нанова, А. *Фразеологичен синонимен речник на българския език*. София: Издателство „Хейзъл“, 2005.